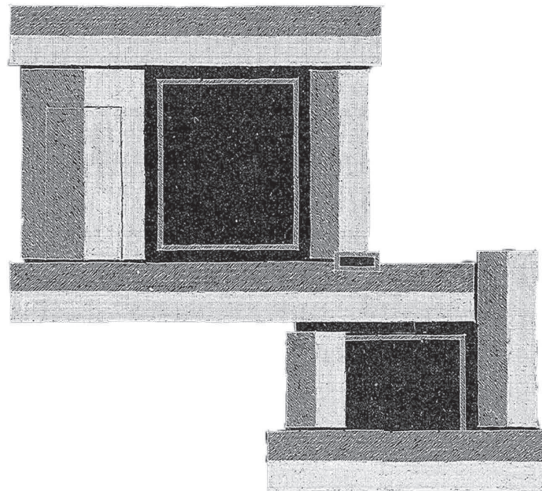

Dom Hans van der Laan Tomelilla

architectuurtheorie in de praktijk uiteengelegd

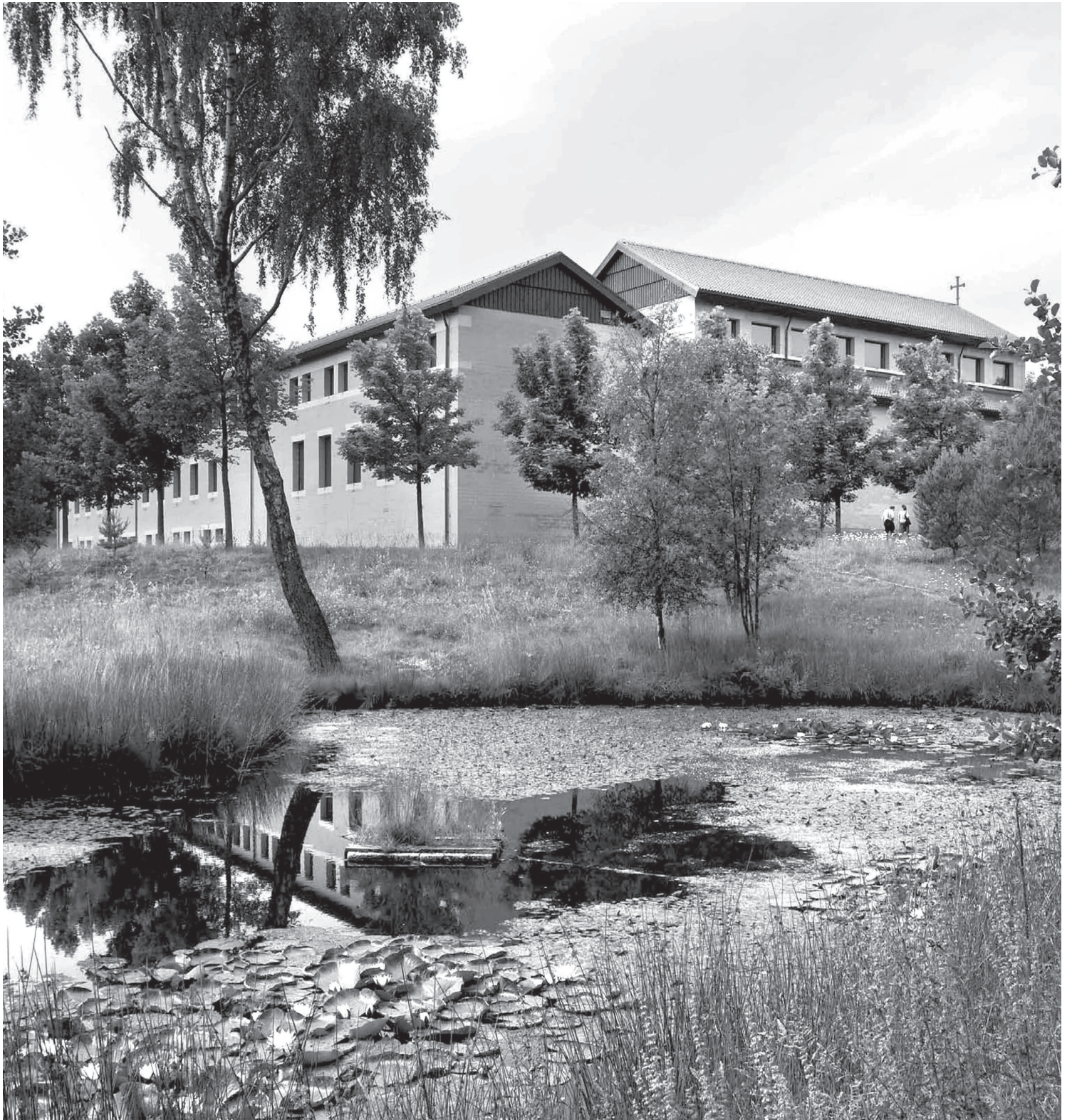
Caroline Voet

in samenwerking met
Rob de Carpentier *en* Rik van der Laan

Van der Laan Stichting / ARCHITECTURA & NATURA

inhoud

voorwoord 9

Christoph Grafe

ten geleide

Rob de Carpentier

'zo is het geworden' 11

een visie in ontwikkeling 15

inleiding

Dom Hans van der Laan, Tomelilla 19

naar een samenwerking rond Tomelilla 22

analyse van een filosofie en een ontwerpmethode 24

hoofdstuk 1: het plastische getal

1.1 het kijken volgens reeksen en relaties: het plastische getal 29

1.2 de ruimtelijke maatstaf 32

1.3 gulden snede versus plastische getal 33

1.4 ordenen volgens kenbare relaties 34

1.4.1 van grondverhouding naar een matenstelsel van acht maten 39

1.4.2 de verhoudingen van het matenstelsel 40

1.4.3 van meetkundig stelsel naar abstract getal 41

1.4.4 werken met telkundige relaties binnen het matenstelsel 42

1.5 symmetrie, superpositie en juxtapositie 43

1.6 eurythmie 44

1.7 leermiddelen van het plastische getal 46

1.7.1 maak je eigen abacus 47

1.7.2 maak je eigen morfotheek 48

1.7.3 morfotheca major 49

1.8 thematismos: een visie in ontwikkeling 50

1.8.1 thematismos als leermiddel: morfotheek en model 55

hoofdstuk 2: een filosofie van de ruimte

2.1 architectuur als intermediair tussen mens en natuur 61

2.2 ruimte, vorm en grootte 65

*zicht op het klooster van Tomelilla vanuit het noordoosten
foto: Coen van der Heiden*

hoofdstuk 3: dispositie

- 3.0 synopsis 73
- 3.1 historische dispositie van een klooster 74
- 3.2 naar een dispositie van de architectonische ruimte 76
- 3.3 abstracte architectonische modellen 78
- 3.4 tussen binnen en buiten 79
  - 3.4.1 centraal of perifeer 80
  - 3.4.2 de embryonale vorm van de perifere dispositie 81
  - 3.4.3 'formules' voor complexen: dispositie van de stad 82
    - 3.4.3.1 dispositie van de stad in de patronen van een Schotse tartan 84
  - 3.4.4 perifere dispositie in het vrouwenklooster van Tomelilla 86
  - 3.4.5 ruimtelijke ontplooiing rond een binnenhof 88
  - 3.4.6 dispositie volgens thematismos 92
  - 3.4.7 de vier kloosters van pater Hans 94
- 3.5 tussen vol en hol: massa en ruimte als grondslag van het huis 96
  - 3.5.1 dispositie tussen massa en ruimte: nabijheid en spreiding 96
  - 3.5.2 dispositie van het huis: van cella tot zaal 98
  - 3.5.3 de cella als model voor de kloostercel 103
  - 3.5.4 de hele zaal als model voor de kerk 105
  - 3.5.5 de halve zaal 107
  - 3.5.6 een specifieke 'formule' voor de bibliotheek 109
  - 3.5.7 een specifieke 'formule' voor het trappenhuis 111
  - 3.5.8 een specifieke 'formule' voor het afdak 113
  - 3.5.9 de galerij als kloostergang rond de binnenhof 115
- 3.6 dynamisch ontwerpen 116
  - 3.6.1 dynamische dispositie 116
  - 3.6.2 ontwerpen in dynamische patronen 117
  - 3.6.3 tactiele architectuur 118
- 3.7 tussen open en gesloten: de geleding van de wand 120
  - 3.7.1 geleding als articulatie 120
  - 3.7.2 raam- en pijlerstellingen 122
  - 3.7.3 'formules' voor de wanden 124
    - 3.7.3.1 de buitengevels van de vleugels 125
    - 3.7.3.2 van centrale- naar perifere raamstelling 126
    - 3.7.3.3 de binnengevels 129
- 3.8 samenvatting 130
  - 3.8.1 'De Architectonische Ruimte', verhoudingen in één oogopslag 130
  - 3.8.2 opeenvolgende matenstelsels 131

hoofdstuk 4: passen en meten

- 4.0 tellen en meten 133
- 4.1 opmeten en uitmeten 135
- 4.2 eerste conceptschetsen voor het klooster en zijn tuinen 136
- 4.3 verfijning van het programma 138
- 4.4 terugkoppeling naar de grootte van de vleugels 139
- 4.5 terugkoppeling naar de grootte van het terrein 140
- 4.6 tussen tellen en meten vanuit de dispositie 141
- 4.7 een folder voor de zusters, het programma van eisen 142
- 4.8 een klooster met crypte en drie bouwlagen 143
  - 4.8.1 de crypte in Tomelilla 144
  - 4.8.2 een brief van de pater 146
- 4.9 opschaling van het gehele kloosterplan met vijf procent 152
- 4.10 definitief matenschema van Tomelilla 153
- 4.11 nieuwe plannen 154
- 4.12 een klooster van twee bouwlagen zonder crypte 155
- 4.13 het klooster en haar bewoners, bouwen, wonen en werken in de eerste fase, 1990-1994 156
foto-essay door Karl-Einar Löfqvist

hoofdstuk 5: ordonnantie

- 5.0 scheppend denken 167
- 5.1 ordonnantie: van betonsteen tot domein 168
  - 5.1.1 koppen- en lagenmaten 168
  - 5.1.2 een ideaal domein 170
  - 5.1.3 aanpassing van de vorm van het domein 171
  - 5.1.4 schaal tussen domein en hof 174
  - 5.1.5 schaal tussen hof en cella 175
  - 5.1.6 schaal van de cella, tussen wand en primaire ruimtevorm 176
  - 5.1.7 tussen tellen en meten vanuit de ordonnantie 178
- 5.2 ordonnantie van de vleugels 180
  - 5.2.1 de eerste globale maatvoering van kerk en vleugels 181
  - 5.2.2 de tuinvleugel 182
    - 5.2.2.1 maten van de vleugel 183
    - 5.2.2.2 maten van de ruimten, het begrip 'inrichting' 184
    - 5.2.2.3 traveematen 185
    - 5.2.2.4 onderverdeling in wandstukken 186
    - 5.2.2.5 verticale opbouw van de vleugel 188
    - 5.2.2.6 horizontale geleiding van de gevel 190
    - 5.2.2.7 detail van het dakoverstek 191
    - 5.2.2.8 gevelstudies voor de tuinvleugel: spelen met de compositie 192
  - 5.2.3 de afzonderlijke vleugels 194
  - 5.2.4 de zuidgevels en de bibliotheek in de tuinvleugel 195

- 5.2.5 de toegangsvleugel en het gastenhuis 196
- 5.2.6 revisie van het afdak 198
- 5.2.7 galerijen rond de twee hoven 200
- 5.3 het probleem van de klokkentoren 202
  - 5.3.1 twee opties voor de toren 204
  - 5.3.2 klokken in de toren 207
- 5.4 de kerk 208
  - 5.4.1 Tomelilla, ritmes voor het fries en de galerij 210
  - 5.4.2 Vaals versus Tomelilla 212

hoofdstuk 6: het interieur

- 6.1 het meubilair 215
  - 6.1.1 karakteristieke ontwerp patronen 218
  - 6.1.2 meubilair in de kerk 219
  - 6.1.3 meubilair in de gastenkamers 224
  - 6.1.4 stuklijst van het meubilair 227
- 6.2 natuursteen in de kerk 229
Rudi de Bruin
  - 6.2.1 het altaar 231
  - 6.2.2 de sacramentskast en de wijwatervaten 234
- 6.3 het kerkhofkruis, een voorbeeld uit het domein 236

hoofdstuk 7: een monnikenklooster voor Mariavall

- 7.1 een ontwerp van de pater 239
- 7.2 ontwerpen van Rik van der Laan 248
- 7.3 Mariavall 'after Van der Laan' 250

nawoord 252

biografische notities

bewerkt door Babs Rentjes

Dom Hans van der Laan (1904-1991) 258
 leven en werk als monnik, architect, theoreticus en leraar 259
Broeder Lambertus Moonen

beknopte bibliografie 268

dankwoord 270

colofon 272

*hof van de zusters in Mariavall,
 foto Crispin P. Johannessen*